

FIGYELŐ

MAGYAR TÁNCSZÓ

*Kovács András Ferenc: Saltus Hungaricus.
Összmagyar versek szórványban, 1995–1998
Jelenkor, Pécs, 1999. 122 oldal, 880 Ft*

*Kovács András Ferenc: Kompletórium.
Válogatott és új versek, 1977–1999
Jelenkor, Pécs, 2000. 419 oldal, 1800 Ft*

*„Ne szóljatok meg érte,
Magyarjaim! kikérem,
Ha én is a csatákat,
A várak égetésit
És a királyok estét
Nem kürtölöm Homérral...*

*Ha hát csupán szerelmet
És bort fogok danolni:
Magyarjaim! kikérem,
Ne szóljatok meg érte.”*

(Csokonai Vitéz Mihály:
A MAGYAROKHOZ)

MAGYAR TÁNC – így nevezte el, roppant szerencsésen, Kovács András Ferenc stílszerűen, azaz régiesen: latinul, tavaly megjelent pompás verseskönyvét; s aligha található volna címet, mely összefoglalólag jobban jellemezné egész poézisét (a kritikus itt rögtön az elején őszintén bevallja, bizony jobb szerette volna e címet inkább az ez évi gyűjteményes kötet élén olvasni). Kovács költészete ugyanis valóban meglepően sokat őriz meg s mutat fel a régi magyar költészetnek abból a mára sajnos erősen kifakult táncos-dalos hagyományából, mely a XIX. századi nemzeti romantika sok szempontból akár akarnokinak is nevezhető nagyot akarása és fellengzése nyomán a nagy modern nemzeti kánon alsó regiszterébe szorult, s kissé gyanússá vált: felfedezése (vagy rehabilitálása?) így maga is magyarázatra szorul. Holott már a XVIII. század végén is elhangzott nem kisebb alkotónak, mint Csokonainak szájából a (ma persze már csak ironikus távolságtartással olvasható) nemes szándékú nosztalgikus ítélet e műfaj értékeiről (DOROTTYA, Második könyv):

*„Csak a magyar tánc az, melly sohasem jára
A jó egészségnek semmi ártalmára,
Mivel mérsékelve mozgatóván bennünket,
Frissíti elménket, testiünket, vériünket.”*

Bizonyára nem lesz Kovács András Ferenc írói szándékai ellenére, ha egész költészete nagy és jelentős vállalkozását irodalomtörténeti párhuzamok felmutatásával kezdjük. Ugyanis igencsak meglepő, hogy annak az irodalmi gesztusnak, amellyel ő, elsősorban a legutóbbi évtizedben, a magyar (s ezen belül kiténtett szereppel: az erdélyi magyar) költészeti paradigma átalakítását megcélozta, igen sok elemében megtalálhatjuk kétszáz évvel ezelőtti analogonját. Hiszen Kovács egész költészetének, költői szerepválasztásának és szerepvállalásának fő tendenciája, úgy látszik, afelé irányul, hogy a múlt században kiépült, de a huszadik századon is végig érvényesülő magyar romantikus költészet (és költőfigura) nemzeti- és közösségileg elhivatott váteszi, képviselői és szónoki jellegét vonja kétségbe vagy legalábbis relativizálja: versei, dalai legelső feladatául mintha azt szabná, hogy ne „súlyosak” és nagyszabásúak legyenek, hanem mintegy „táncként” jelenjenek meg, persze oly táncként, melyben a szórakozás, a mulatás egyben az önmutogatás és önérvényesítés mozzanatát is magában foglalja. Kevésbé ismert irodalomtörténeti tény, hogy éppily tendencia mozdította ki hajdan, a XVIII. század fordulóján is a magyar költészetet a barokk nagyszabásúság erkölcsi példamutatásából és tanítói merevségéből, s éppily tendencia indította el útjára a személyes jellegű költészet modernségét is. Hisz sok szempontból igen hasonló irodalmi helyzetben ugyanilyen gesztusokat követeltek meg (vagy szerettek volna érvényesíteni, vagy az igen sokféle, de egyaránt szigorú tiltásokkal szemben védelmezni) azok a kedves alkotók, akik inkább saját magukkal, indulataikkal és szenvedélyeikkel, szerelmeikkel, mulatságaikkal szerettek volna foglalkozni, mintsem hogy a rajtuk kívül álló, messze fejük felett zajló történelmi figuráknak akarták volna erkölcsi elemzését nyújtani... Ahogy az érzékeny Ka-

zinczy inkább az idillekhez vonzódott („*Nem a vérrel béfecskezedett bátor bajnokot, nem az ütközet pusztá helyét éneklí a víg Músa: rebegve szalad ő, könnyű sípjával, a fegyversattogás elől... Gyakran meglojja ő a sűrű bokrok közt a fák Nympháit és a kecskelábú erdei Istent... Gyakran ötet is meglesi a szerelem Istene az egybenőtt bokrok zöld ernyőiben, vagy a füzek közt... Ott hallgatja énekeit, s koszorút teszen repdeső hajára, mikor a szerelemről énekel, és a víg nyájaskodásról...*” – GESZNER IDYLLIUMI, I. könyv, I. IDYLLIUM), ahogy Kármán egy ifjú lány szerelmi szenvedését is fontosnak láthatta („*Minden rendben és állapotban talál az okos vizsgáló virtust. Nemcsak a világot ijesztő isten-vesszei, Attilák, Sándorok, vagy a világ gyönyörűségei, Titusok és Trajánok érdemlik meg, hogy legyen cselekedeteknek és dicsérteknek hirdetője... Hibája a históriának, hogy csak fényes cselekedeteket, híres téteményeket tartott fenn a maradéknak: és a titkos, együgyű, szemérmes tökéletességet az idő fátyolával befedezte... Mindkettő megérdemli a mauzoleumot...*” – FANNI HAGYOMÁNYAI, EGY SZÓ AZ OLVASÓHOZ), ahogy Verseghy Ferenc elméletileg is igazolta a „csekély” dolgok esztétikai jogosultságát („*Tárgya lehet a Poézisnak minden, amit a beszéd által mindenképp érzékeny és édesgető erővel felfegyverkezteni lehet... Tiranus az, aki az ártatlan gyönyörűségeket, törvényes szabadságokat, szeretetbéli enyveléseket, melyek az emberi lelket érzhetetlenül felemelik, útálatosakká, rendtelneknek és ártalmasakká festi...*” – MI A POÉZIS? ÉS KI AZ IGAZ POÉTA?), úgy határolja el önmagát mind verseinek nyilatkozataiban, mind szerepalakításaiban, mind poézisének lényegében Kovács András Ferenc is a mandátumos költő elvárásaitól, beidegzéseitől: ő, amint mondja, természetesen egy még régebbi másikk poéta parafrázisát adván, „csupán” „*sibi canit et Musis*” (azaz csak önmagának és a Múzsáknak énekel!), vagyis elhárítja magától azt a szerepet, mely elsősorban az eredeztető és befogadó közösség primátusát hirdető megköveteli, hogy a költő előbb énekeljen közösségéről, mintsem magáról, s értékelosztásában is a természet adta (?) közösség konvencióját preferálja, nem pedig azt, ami egyedül neki magának jut (vagy jut eszébe). Kovács költészete e nagy, régi, nemegyszer újrafogalmazott szembenállás jegyében íródik, s még abban is követi, persze alighanem szándéktalanul, „csupán” alkatából következően elődeit, hogy értékválasztásait oly „előre megírott”

figurával tudja reprezentálni, mely eredeti megvalósulását illetően igencsak ígéretes: ő lesz a mai, posztmodern korban Csokonai legigazabb megtestesüléseként az igazi „*vidám természetű poéta*” – az ő kezében, szinte páratlan módon, minden, a „külső” világban elfoglalt helyétől és pozíciójától függetlenül, valóban játékká s humorrá, dallá és tánccá változik át.

No persze az irodalomtörténeti analógia máshonnan nézvést épp a különbségeket is hangsúlyozni kénytelen: míg a kétszáz év előtti elhatárolódás oly követelés nevében fogalmazódott meg, mely a külső alkalmiság és „objektív” tárgyiasság előírásaival szemben – szentimentális módon – elsősorban a modern személyiség személyességét tűzte ki megvalósítandó és megírandó célul, addig a mai poéta, mikor a közösségiség mandátumát elhárítja magától, a modern személyesség poétikájának bélyegét is távol szeretné magától tudni, s ezért úgy operál, hogy költészetét folyamatosan a szerepek metamorfózisának jegyében tartja, s még akkor is, mikor pedig látszólag vagy „magától értetődő” módon (azaz alkotólélektanilag, genetikusan, akár becsületszóval is megerősítve) „magáról” írná verseit, kikerüli a modern, romantikus vallomásosság megoldásait (hiszen csapdának tekinti őket), s így épp a személyességgel szemben foglal állást. Kovács költészete azáltal nyeri kivételes érdekességét, hogy mikor hangsúlyosan elfordul a közösségi képviselői költészet elvárásaitól, nem egyszerűen a „magánemberi” jogokra hivatkozik a régiek egyéni követeléseire hivatkozván, nem a közösséggel szembeállított és hasonlíthatatlannak tételezett egyéniséget vallja meg, hanem magát a költői egyéniséget és egységét is, a személyes költészetet is maga mögött hagyja, s *mindent*, amit érint, amit meglát, amit elmond, amit kimond, amit *tud*, azt költői és költészeti szerepek hálójában fog feltüntetni, nem úgy, mint épp most aktuális és konkrétan értelmezendő, a pillanat körülményeitől függő vallomást vagy panaszt, hanem úgy, mint a történelemben (az irodalom történetében) állandóan megújuló, visszatérő, de visszatérésében variálódó ismétlődést, úgy, mint ami nem más, mint újdonságában és mai alkalmához kötődően is „csak” hagyományos megnyilvánulási forma, azaz *be-*

szédforma, azaz a legmagasabb rendű költészeti játék... Kovács költészetének mintha jelszava volna a PRO DOMO című szép versének nyersen kifordított Babits-parafraízisa: „*Csak én írok, versemnek hőse: semmi*” – e költészet úgy tesz, mintha a versnek, a költészetnek hőse vagy főszereplője (ahogy régebben mondtuk: lírai alanya) egyáltalán nem is volna, s ha a régi (bár talán nem is olyan nagyon régi) költő még azon kesergett, hogy „bezárt” szubjektivitásából, individualitásából nem volt módja kitörni, ma a költő már e szubjektivizmust is „*semmi*”-nek látja, állítja, s a vers „íróadásának” individuumnélküliségét kívánja reprezentálni, miközben a lírai vers alanyiségának, „hősi” voltának még emlékezés formájában is csupán groteszkjét tudja felmutatni.

A mai magyar költészetben alighanem Kovács András Ferenc az, aki a leghatározottabban képviseli a költészet „szerepköltészeti” jellegét. Már egy korábbi versében is úgy jellemezte magát összefoglalólag, mintha ő, illetve verseinek szerzője „*bukfencező isten bolondja*” volna, máshol kihívóan írta volt magáról, a költészet és játék összefonódásáról, hogy „*Jelkem kockán pöngetem*”, amivel nyilván arra utal, hogy még lelkét is, azaz a szubjektivitás szubsztanciáját is kiteszi a költészeti kockavetés szabálykövető (vagyis hagyományba ágyazódó), ám mégis véletlenszerű hívásának, máshol (igen sokszor) úgy beszél, úgy írja verseit, mintha a versek mögött volna egy *másik* figura, másik személy, másik alak, mely az aktuális szerzői szólam *helyett* vállalja a megszólalás kockázatát (s hogy még ezt is mennyire relativizálja, arra elegendő egyetlen példa a SEGÉLYHÍVÁS HELYETT HALANDZSA című versből: a költő a megidézett költőelődöt el is fogadja, de rögtön el is utasítja, hiszen: „*te forma vagy, de nem lehetsz a lényeg*”). Kovács András Ferenc sok remek alakot, szerepet teremtett „maga helyett”, közülük a legjobban sikerült Lázary René Sándor alighanem Weöres Psychéje mellett fog biztos helyet találni a magyar irodalomtörténetben. Weöres ihlető hatása persze (sok más mozzanat mellett) e figuraalkotásban is nagyon erősen érződik, ám igen nagy különbségekkel: míg Weöresnél – hogy tekintélyekre hivatkozunk – Próteusz alakváltásainak „naiv”, „isteni” természetességével találkozunk, Kovácsnál ennek „szentimentális” változatát fogjuk fellelni, aminek következté-

ben itt nem az átalakuló isten metamorfózisa, hanem egy archaikus *mímus* nagyszabású színészi játékát élvezhetjük, mindig érezvén a mimetikus gesztikuláció, a színészi szabálykövetés elegáns és nagyralátó teljesítményigényét is. Kovács szerepei nagyszerűek, impozánsak, figurálisan igencsak figyelemre méltók: csupán egyetlen, valóban csekély megjegyzés fűzhető hozzájuk, mégpedig az, hogy rendkívüli mértékben hasonlítanak egymásra. Kovács András Ferenc, akinek költészete, vérbeli posztmodern módon, alanytalanságában és szerepközpontúságban is kizárólag nyelviségében él és működik, mikor figurákat alkot, akkor is csak megszólalásokat teremt, s ha körülírja is figuráit aktuális külsőségekkel és történetiségekkel (pl. odáig is merészel elmenni, hogy oly „*magyarab*” alteregót állít, kinek magyarul beszélő, önleplező „arab” nevet – *Hadd-el-Kaf* – biztosít), akkor is ugyanazzal a szólammal beszélgeti figuráit, mint mikor mellőzi a figurális körülírást. Kovács költészetének legnagyobb ereje, azaz elsőprő és egyben kizáró erejű nyelvi megjelenítése e mozzanatban korlátozó hátrányként is hat: a szerepek olyannyira „csak” nyelvi szerepek lesznek, hogy végső összehasonlításukban egybe is olvadnak: Asztrov doktor verseit alig fogja valami megkülönböztetni pl. a Balassi-átiratoktól, s nagyon erős olvasói elkötelezettség (valamint nem csekély mai kulturális „mainstream” beállítódás) kell ahhoz, hogy Jack Cole figuráját, szerepét és szövegét bármiként is megértjük vagy interpretáljuk. Kovács szerepértelmezései fantaszitkusak, nagyvonalúak és nagyúrian lezserek: bármilyen szerepet hajlandó, kész és képes bemutatni, függetlenül attól, van-e az épp adott szerepnek aktuális, a versbéli megszólalás egészét illető relevanciája. A Kovács-féle szerepköltészet ugyanis miközben elhárítja a hagyományos személyesség attribútumait, az élményköltészetből megőrzi az alkalmiságnak, azaz a helyhez és időhöz kötöttségnek majdnem minden jegyét, s e megőrzést úgy adja elő, hogy a leírásból „csak” a személyt hagyja ki...

E megoldás rendkívül impozáns eredményeket szült, a felülemelkedésnek nemegyszer olimposzi derűjével, ám jó pár buktatója is van, melyeket még Kovács nyelvi bravúrjainak sem sikerült kikerülnie. Hisz így a versek, miközben

méltán és látványosan tiltakoznak a referenciális olvasat „magyarázataival” szemben, állandóan telítve vannak (maradnak?) olyan elemekkel, melyek, akarjuk, nem akarjuk, a referencialitás magyarázatára is rászorulnak, mert ha nem kapják meg, üres helyekként fognak az olvasóra tátongani: az árnyaltan nem részletezett szerep beszél a sejtetett, de ki nem mondott személy érintettségéről. Jack Cole dalai e problémának szinte iskolapéldáit nyújtják: ha valaki egyrészt nem elég járatos, mondjuk így: amerikanisztikában, másrészt ha valaki nem érti meg a szójátékok aktuális (létező!) utalásait, akkor nagyon bizonytalanul néz majd körül – a felhívás erős, hogy kövesd a költő szavát és szerepét, a szerep és a hangzás ropant rokonszenvesen lép fel, ám a megszólalásnak csak *egésze* érvényesül, a részletek, melyek nagyon fontosnak mutatják magukat, rejtve maradnak. Hasonló a helyzet az idézetekkel, az idegen nyelvű szövegdarabokkal: míg költészetének egésze idézetek hálózataként működik, míg *minden* szövegdarab valamilyen formában idézetnek minősíthető vagy önmagában annak minősül is, addig a vers egésze tökéletesen rendben muzsikál: ám abban a pillanatban, mikor *egy* radikálisan ismeretlen vagy legalábbis az átlag magyar versolvasó-hagyomány számára meglepően vagy zavaróan új „idézet” (esetleg ráadásul nem is magyar nyelven!) kerül elő, a helyhez illő versbéli igazolás vagy magyarázat igénye nem nevezhető jogosulatlanak. Hisz ilyenkor az utalás akarva, nem akarva a szövegen kívülre mutat, ami pedig a szövegen kívül van, az a szerző számára is kívül van, nemcsak az olvasó számára. Hogy példával éljek: számomra rendkívül nehezen értelmezhető a gyűjteményes kötet címe, a KOMPLETÓRIUM szó, kivált akkor, ha elolvasom a fülszöveg szerzői kommentárját („a KOMPLETÓRIUM a titokzatos, a karneváli hold látható oldala”). Érténem a szó szerzetesi allúzióját, értenem a befejezés igényét, természetesen üdvözlöm a karneváli költészetnek minden gesztusát – a magyarázatnak e túlfeszítettségét azonban nem tudom követni –, s a címszó és a magyarázat azt sugallja, hogy követnem kellene. Holott maga a kötetzáró vers, melyről a kötet a címét nyerte, s mely méltán koronázza meg a gyűjteményt, címevel együtt egyértelműen a kötet gáncstalan remekművei között említendő, mind önarca-

kép mivoltában, mind úgy, mint ars poetica (azaz a szerepköltészet önaffirmációja), mind úgy, mint egy jelentős élet- és pályaszakasz tényleges lezárása, mind úgy, mint a nyelvi játékművészet kivételes magaskiskolája:

„Amiként madarait az égbolt,
Rejt engem is vándor magasság:
Elvisz, magába ringat, állebegtet,
Elrejt, elejt – s estemben elfelejt.”

Kovács András Ferenc csillámlóan sokoldalú szerepköltésze hihetetlen gazdagságot árul el: játékanak egyetlen mozzanata azonban különös figyelmet érdemel. Az ő szerepértelmezései és szerepjátszásai nagyon sokszor a szerep apológiájaként hatnak: mintha nem egyszerűen megszólalának, hanem – nem mindig kimondott okokból – igazolásra szorultak. Kovács verseinek nem csekély részében magáról a szerepválasztásáról ír verset, ahelyett, hogy a szerepből mintegy „kifelé” beszélve, csak úgy hagyná érvényesülni épp így választott szerepét. E gesztus történetileg, ideológiailag „természetesen” érthető: a költő, akit nemegyszer bíráltak meg választása miatt, nyilván állandóan szembesülni kényszerül állásfoglalásának, az irodalmi életben betöltött szerepének elutasító fogadtatásával is, s erre adott hol ironikus, hol szatirikus reflexiói és öninterpretációi „irodalompolitikailag” nemcsak megérthetőek, hanem messzemenően rokonszenvesek is. Ám mindez nem mulasztja el annak az élményét, hogy a szerepek időnként önmagukért beszélnek, s úgy tűnik fel, mintha önmaguk versbéli felmutatása vagy kimondása már elegendő is volna – holott minden költészet, s így Kovácsé is, akkor éri el csúcseit, ha a választott szerepet már semmiféle külső magyarázat nem érinti meg (hogy távoli példát mondjak: Szabó Lőrinc a TÜCSÖKZENÉ-ben végig úgy beszél, hogy nem magyarázza meg beszélői pozícióját; hogy közelebbit is említsek: oly remekművekben, mint pl. a SESTINA A KÖLTÉSZET ÁLLAPOTÁRÓL magának Kovács András Ferencnek sem jut eszébe, hogy beszédjének, megnyilatkozásának módozatairól akár egy szót is ejtsen). Kovács „vidám” természetű költésze persze e szerepszembenállást, e szerepmagyarázatot is oly kedéllyel tudja előadni, hogy a szatirikus vagy humoros elhatárolódás „súlya” feloldó-

dik a szöveg játékos önmozgásában, de az a tény, hogy az önaffirmációs szerepmagyarázat folyamatos igénye megterheli szövegeit, sajnos, nem tagadható, s ennek az igénynek a folyamatossága nemegyszer még ezt a végletesen variábilis poétát is önisméltésbe képes hajszolni...

Kovács András Ferenc verseinek legnagyobb erőssége a nyelviség féktelen eredetiségében, önelvűségében és egyben látványosan felmutatott hagyományba kötöttségében ragadható meg: minden verse mintha élvezkedne abban, mennyire kimeríthetetlenül gazdag is számára a nyelvi és költészeti hagyomány, s mennyire önkényesen és szabadon lehet is egy ily hagyományban „garázdálkodni”. Kovács rendkívüli érdeme, hogy – a huszadik századi magyar költészetben ugyan nem példátlan, de mégis különleges módon – újra kibővítette azt a költészeti korpuszt, mely egy mai költő számára megszólalási és hivatkozási háttérként felrajzolható. Kovács költészetében majdnem minden számottevő magyar költő megidézettik, s majdnem minden olyan régi vagy régebbi költői iskola, irányzat, divat is helyet kap, melyeket egyébként nemigen szokás becsülni vagy feleleveníteni. Számára a magyar irodalom történeti hagyományozódása sokkal szélesebb sávban történik meg, mint másoknál: verselésének, szövegduktusának páratlan változatosága nyilván ennek is köszönhető. Ennek következtében persze minden Kovács-vers úgy olvasandó, mint a mai irodalmi archaizálásnak (Szigeti Csaba remek kategóriájával szólván: a radikális archaizmusnak) nagyszabású meg-elevenedése. Kovács határokat nem ismerve (vagy talán inkább: határokat el nem ismerve) száguldozik a különböző korok és különböző stílusok, stílusrétegek (alantas és fenséges, durva és emelkedett, finoman művelt és nyersen póriás stb.) között, s költészetének elképesztő érdeme és eredménye, hogy sem korok, sem költészetek, sem stílusok, sem nyelvjárá-sok, sem nyelvrétegek között nem ismer el semmiféle értékelő különbségtételt: mindent hajlandó átvenni, mindent hajlandó utánozni, s mindent hajlandó a saját (no persze mennyire saját?) képére és nyelvére formálni. Balassi Bálint reneszánsz Júlia-verseinek megejtő parafrázisai békében élnek egymás mellett Jack

Cole nyers amerikanizmusával, s a Füst Milán-i fantázia szorosan Csokonai-rögtönzése mellé rendeltetik... Így itt, ebben a kontextusban minden idézetté válik, az is, ami pedig szó szerinti felfogásban nem az, minden parafrázissá válik, az is, ami legfeljebb csak távoli allúzióként lépett fel, s megfordítva: az idézet is, a parafrázis is csak amiat nyér értelmet (hisz nem paródia- vagy pastiche-gyűjteményről van szó!), hogy belesimul a nagy, egységes, régiséget, modernséget és posztmodernséget, latinságot, európaiságot, erdélyiséget, budapestiséget egyaránt magába foglaló nyelvi univerzumba. Kovácsnál így a szótári-nyelvi archaizmus nem mimetikus érvénnyel lép fel (legfeljebb emlékeztető igénnyel), s megfordítva: a modernizálás, az aktualizálás, a „mai” kiszólás sem fogja a parafrázist megfosztani felidéző jellegétől – mindez együtt adja e költészetnek, hogy paradoxonnal szóljunk, *anya-nyelvi* ihletettségét. Kovács költészete számára az anyanyelv holisztikus jellege lesz a döntő, ráadásul úgy, hogy az irodalmi-költészeti hagyomány is csak mint nyelvi jelenség fog szerepet játszani. Kovács a legmesszebbmenőkig s a legszerencsésebben kiaknázza elődeinek nagy nyelvi előjátékait (akár Weöres felbecsülhetetlen nyelvvarázsát, akár Nagy László zsúfolt képi-nyelvi pompáját is meg lehetne szövegvezetése elemi ihletőjeként említeni), közvetlenül is kapcsolódik jelenkori kortársai merész, nemegyszer szélsőséges, ám épp szélsőségességükben erős kezdeményezéseikhez (leginkább talán Parti Nagy Lajos gátlástalan szófacsarásait és neologizmusait, illetve Szilágyi Ákos kimeríthetetlen hangjátékait illetően) – költészete merészsége épp abban áll, hogy még e közvetlen ihletőket is felmutatja, s a nyílt felmutatásból is új erényt, azaz új szerepet tud kovácsolni.

Parafrázis, idézet, átvétel egyrésztől, pazar nyelvi és verselési mivesség és kidolgozottság másrésztől: mintha ismét a XVIII. század végén, a mesterkedő költők táján járnánk – ami persze egyszerre hangozhatik a legnagyobb dicséretként is, enyhe fenntartás jeleként is. Kovács a verseiben, a verseivel, úgy látszik, mindent meg tud csinálni, s ha meg tudja, akkor meg is csinálja – még akkor is, mikor a mesterség, megmagyarázhatatlan módon,

már önmagában, önmagától forog. Úgy vélem, kevés ily pazar költőt hordott hátán eddig a magyar irodalom glóbusza: ily pazar és ily pazarló költőt. Amit Kazinczy mondott a kiváló, ma sajnálatosan kevéssé ismert Édes Gergelynek: „az úr önti a verseket”, alighanem Kovácsnak is elmondható lenne. Néha az az érzés fogja el az olvasót, hogy a jambus már elszabadult, s olyannyira önmagától száguld, hogy még a rímeket is lehányta magáról, néha az, hogy a vers bizony kétszer oly hosszúra sikerült, mint ahogy szerencsés lett volna, néha az, hogy a játékok variálása nem nélkülözheti az ismétlődéseket, néha pedig az, hogy a költő még e kérdésben is bölcsen rálát önmagára, s még e formálási túltengéseit is reflektálni tudja (ha megoldani nem is mindig); a KÖLTŐZKÖDÉS – HORÁTZ UTÁN SZABADON című, nagyszerű ötletekben bővelkedő, de kissé egyenetlen vers szép és bölcs idézete mintha e problémának volna önreflexív kimerevítése: „Megtört a hasonlat, szó sincs rá, s ha akadna sem...” Bizony, a versforma bősége miatt a hasonlat sokszor megtörik, s a szigorú szerkesztés hiánya miatt a bő folytathatóság sokszor túlírttságba torkollik – a nyelv sokrétű, finom, archaizáló hagyományélesztése helyett nemegyszer a nyelv természetesen mindig gyönyörű és pompás, de mégiscsak absztrakt ornamentikáját láthatjuk.

De persze a lényeg mégiscsak az marad: Kovács András Ferenc mind újításával, mind archaizálásával, mind eredetiségével, mind imitációs technikájával, mind szentimentalizmusával, mind mesterkedésével nagyon nagyot alkotott: azok a versei például, melyek a KOMPLETÓRIUM végén olvashatók, sokáig fényeskednek majd a magyar költészet kincses-tárában. Szerep- és nyelvértelmezési fogásai, hagyománykövetési gesztusai rendkívül termékenyek: szélesen ideológiamentes, szabadságelvű posztmodern beállítottságának és elhivatottan magyarságközpontú nyelvi és költészeti hagyományértelmezésének nemes feszültsége különösen tanulságos lehet. Befejezésül (párhuzamként és dicséretül) hadd álljon itt újra egy XVIII. század végi idézet Pálóczi Horváth Ádámnak MÉG AZT MONDJÁK, NEM ILLIK A TÁNC A MAGYARNAK kezdetű remek táncszavából, mintegy felszólítván a mai szerzőt jeles vállalkozása további szélesítésére – akár egészen a megidézett Szent Dávid követéséig is:

„A franc tánc mind negédes, mind szeles a német,
Nincsen mutációja, mind egyrül varr hímet,
Melancholis az anghus szövevényes lánca,
Csak az ugrós magyar tánc a Szent Dávid tánca.”

Margócsy István

„AZ IGAZSÁGOK SORSA EZ: SZÜLETNEK, HOGY MEGFESZÍTTESENEK”

Tömörkény István: *Hétről hétre. Publicisztikai írások, 1894–98*

Gyűjtötte, gondozta, jegyzetekkel és utószóval ellátta Péter László

Bába és Társai Kft., Szeged, 2000. 176 oldal, á. n.

Tömörkény István életművét – nem indokolatlanul, de kétségtávolan egyoldalúan s így az életmű érvényességét szűkítve – a paraszti tematikával szokás összekapcsolni. Hívei többnyire ebben látják érdemét, a fanyalgók számára pedig nagyrészt ezért „érdektelen”. Úgy vélem, ha Tömörkény csak a magyar parasztság irodalmi fölfedezője lett volna, ez sem lenne kevés. De az életmű tanúsága szerint ennél lényegesen többel kell számolni; írói kvalitásai másról is árulkodnak. Kosztolányi Dezső, aki aligha sorolható a paraszti tematika megígérettei közé, az igazi frót vette észre benne, s már a nekrológban leszögezte: Tömörkény „európai öntudatú művész”, s egyáltalán nem valamiféle népieskedő tollforgató. Utóbb, Kosztolányitól függetlenül, az életmű mélyebb rétegeibe hatolva, Baránszky-Jób László az életműnek azokra a jellegzetességeire is fölfigyelt, amelyek írókat olyan, merőben más tematikájú íróval rokonítják, mint Krúdy Gyula. Németh G. Béla pedig, aki az elbeszélő Tömörkényről alighanem a legjobb tanulmányt írta, ugyancsak függetlenedett a tematika mindegyikfölköt való kezelésétől. Az értelmezésnek ez az ága, sajnos, mégsem vált meghatározó értelmezési irányvá. Az olvasást elsődlegesen még ma is a tematika uralja.

Ez a kedvezőnek semmiképpen nem tekinthető recepciótörténeti helyzet teszi különösen